

*Nasjonal registrering
av verdifulle kulturlandskap i
Buskerud*

Hva har skjedd på 10 år?

FYLKESMANNEN I BUSKERUD

Miljøvernavdelingen og landbruksavdelingen

Miljøvernavdelingen og landbruksavdelingen inngår i fylkesmannens administrasjon, og er faglig underlagt Miljøverndepartementet og Landbruksdepartementet. Miljøvernavdelingen ble etablert i 1982 og underlagt fylkesmannen. Landbruksavdelingen har sin historie tilbake til Buskerud landbruksselskap av 1830, og ble lagt til fylkesmannsembetet i 1993. Fylkesmannen skal bidra til at nasjonale politiske mål tilpasses og gjennomføres i fylket. Avdelingene arbeider med saker innen følgende områder; naturforvaltning, regional arealplanlegging, forurensning, jordbruk, skogbruk, tilleggsnæringer og inntekts- og velferdspolitiske tiltak.

Resultatene av en del av avdelingenes virksomhet trykkes bl.a. i denne rapporten. I tillegg vil resultatene av enkelte konsulenttjenester som er utført for avdelingen bli presentert i rapporter. Opplaget er begrenset. Det er tillatt og ønskelig at data og vurderinger i rapporten gjengis og benyttes av andre, så fremt kilden oppgis.

BUSKERUD FYLKESKOMMUNE

Seksjon for plan og kultur

Seksjon for plan og kultur er en del av utviklingsavdelingen i fylkeskommunen. Arbeidsoppgavene omfatter administrasjon av et vidt spekter av viktige kulturoppgaver. Dette spenner fra idrett og kulturminnevern til litteraturformidling og musikk. Seksjonen gir også økonomisk støtte og faglig veiledning til frivillige organisasjoner. Innenfor kulturminnevern dreier oppgavene seg om skjøtsel av freda kulturminner, råd i byggesaker angående freda og verneverdige bygninger, uttalelser til arealplaner og ulike typer formidling. En annen viktig oppgave er planfaglig rådgivning innenfor alle typer arealplaner.

Forside:

Ryghsetra er et kulturlandskap med nasjonal verdi på grunn av slåtteenger med svært rik flora.

Foto Bård Bredesen

Fylkesmannen i Buskerud
Postboks 1604, 3007 DRAMMEN
Tlf: 32 26 66 00

Buskerud fylkeskommune
Fylkeshuset, 3020 DRAMMEN
Tlf: 32 80 85 00

FORORD

Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap i Buskerud ble gjennomført i løpet av 1990-åra. De første områdene ble undersøkt i 1992, de siste i 1997. Resultatene ble samlet i rapporten *Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap i Buskerud* utgitt i 1999. Med bakgrunn i at det er gått 10 år siden forrige registrering var det ønskelig å undersøke eventuelle endringer i kulturlandskapene i denne perioden.

Områdene med *nasjonal verdi* ble valgt ut, i tillegg ble Hydalen med *regional verdi* undersøkt. Befaringene ble gjort sommeren 2004. Registreringene er utført av Eirik Kolsrud fra fylkesmannens landbruksavdeling og kulturvernkonsulent Jørn Jensen i Buskerud fylkeskommune. Jørn Jensen deltok også i forrige omgang, og hadde da ansvaret for de kulturhistoriske vurderingene.

Undersøkelsene i 2004 var på et overordnet nivå. Kun få steder ble det utført supplerende botaniske registreringer. Det ble lagt vekt på å få oversikt over hvilken retning utviklingen har gått, om arealene fortsatt er i bruk, om de er gått ut av bruk eller om de eventuelt har fått ny bruk. Gjengroing og nedbygging er stikkordene for aktuelle endringer. Denne rapporten er knyttet til hovedrapporten fra 1999, og de bør leses i sammenheng. I hovedrapporten finnes detaljerte kart over områdene som er registrert, områdebeskrivelser og artslistene.

Prosjektet er gjennomført i regi av miljøvern- og landbruksavdelingen hos Fylkesmannen i Buskerud og utviklingsavdelingen i Buskerud fylkeskommune. Prosjektet er finansiert av Direktoratet for naturforvaltning, fylkesmannen og fylkeskommunen. Jørn Jensen og Eirik Kolsrud har skrevet teksten og tatt de fleste bildene. Trine Nordli ved fylkesmannens miljøvernavdeling har sammenstilt rapporten.

Drammen, mars 2005

Bertil Anderson
Avdelingsdirektør

Anne Britt Leifseth
Avdelingsdirektør

*Eirik Kolsrud på Ulsåkstølen i Hemsedal.
Foto Jørn Jensen*

*Jørn Jensen ved nordre Rui i Kirkebygda i Uvdal.
Foto Eirik Kolsrud*

INNHOLD

FORORD	3
INNHOLD	4
INNLEDNING.....	5
NATUR OG KULTURFORHOLD	5
BAKGRUNN	5
BILDER.....	7
REGISTRERING 2004	10
HEMSEDAL KOMMUNE.....	10
<i>HYDALEN</i>	10
<i>HEMSEDAL BYGDATUN</i>	12
HOLE KOMMUNE.....	13
<i>MO - BJØRNSTAD</i>	13
<i>STEIN</i>	13
<i>LØKEN - RYTTERAKER –FEKJÆR</i>	14
<i>RØYSEHALVØYA</i>	16
NEDRE EIKER KOMMUNE	18
<i>RYGHSETRA</i>	18
NORE OG UVDAL KOMMUNE.....	19
<i>UVDAL KIRKEBYGD</i>	19
ROLLAG KOMMUNE	24
<i>ROLLAG KIRKEGREND</i>	24
<i>ROLLAG KIRKEGREND (utenfor de botanisk registrerte områdene)</i>	26
ÅL KOMMUNE	27
<i>STORETEIG - TUNE</i>	27
SAMMENDRAG.....	30

INNLEDNING

Natur og kulturforhold

Buskerud spenner over et vidt spekter av natur- og kulturtyper, fra Oslofjorden til Hardangervidda. Her finnes mange ulike typer av kulturskapt miljøer, som er utviklet gjennom mange tusen års hevd, fra kystmiljøer til de brede jordbruksbygder, dal- og fjellbygder og høyfjellets seterlandskap.

Kulturlandskapet utgjøres av det menneskeformede landskapet, som avspeiler naturvilkår, samfunnsforhold og historie. Den nasjonale registreringen av verdifulle kulturlandskap på 1990-tallet tok for seg bondens kulturlandskap. Resultatene er publisert i *Nasjonale registrering av verdifulle kulturlandskap i Buskerud*, 1999.

Kulturpåvirkningen har variert i intensitet og innhold fra sted til sted og skapt ulike miljøer. Ugjødsla slåtteenger er blant de mest artsrike miljøene for karplanter og marklevende sopp i kulturlandskapet. Disse finnes spredt i fylket, men i størst konsentrasjoner i øvre del – der de tradisjonelle driftsformene i størst grad har opprettholdt slike miljøer.

Bakgrunn

Målet med den nasjonale registreringen av verdifulle kulturlandskap i Buskerud på 1990-tallet var å gjøre en verdiklassifisering av kulturlandskapene, som kunne danne grunnlaget for en helhetlig forvaltning.

Med utgangspunkt i de botaniske forholdene og verdikriteriene ble hvert områdes botaniske kvaliteter vurdert etter en firedelt skala. Det samme ble gjort med utgangspunkt i de kulturhistoriske forholdene og verdikriteriene. Deretter fikk områdene en samlet kulturland-

skapsverdi som var enten lokal, regional eller nasjonal.

Klasse I – Spesielt verdifulle områder

- *Nasjonale kulturlandskapsverdi* - områder med svært høy biologisk og/eller kulturhistorisk verdi, som samtidig er spesielle i norsk sammenheng.

Klasse II – Områder med stor verdi for kulturlandskapet

- *Regional kulturlandskapsverdi* – områder med høy eller svært høy biologisk og kulturhistorisk verdi, og som samtidig er spesielle i fylkessammenheng.
- *Lokal kulturlandskapsverdi* – områder med høy eller svært høy biologisk eller kulturhistorisk verdi, og som samtidig er spesielle i kommunal sammenheng.

I områdene med *nasjonal kulturlandskapsverdi* er det fra forvaltningens side ønskelig å følge med på utviklingen som skjer, med tanke på endring i bruk/drift og vegetasjon. Det ble derfor gjort nye registreringer i alle de ni områder med *nasjonal verdi*, og ett med *regional verdi* (Hydalen) sommeren 2004. Registreringene er gjort på et overordnet nivå, med mer fokus på endringer i landskapsbildet enn på artssammensetningen.

Denne tilstandsrapporten vil danne grunnlag for utarbeidelse av skjøtselsplaner for de mest verdifulle og interessante landskapene.

Deler av innholdet i *Nasjonale registrering av verdifulle kulturlandskap i Buskerud* og denne rapporten vil bli tilgjengelig på Direktoratet for naturforvaltning sine nettsider under Naturbasen.

Figur 1: Kart over kulturlandskapene som ble undersøkt sommeren 2004.

Bilder

Det er stor variasjon i de registrerte kulturlandskapene.

*Fra flatbygdene i Hole...
Foto Jørn Jensen*

*...til fjellandskap i Hydalen i Hemsedal.
Foto Jørn Jensen*

*Lilla fargevariant av storblåfjør på Solberg i Rol-
lag. Foto Jørn Jensen*

*Fjellbakkestjerne i Hydalen, Hemsedal.
Foto Jørn Jensen*

Sikori er en karakteristisk art i veikantene på Røysehalvøya i Hole. Foto Jørn Jensen

Gul gåseblom ved Fekjær i Hole. Foto Jørn Jensen

I Kirkebygda i Uvdal ligger de botanisk interessante lokalitetene i den sørvendte lia, mens de moderne drevne arealene befinner seg på den veldyrka dalbunnen. Utsikt fra stabburet på nedre Hollen. Foto Jørn Jensen

Ballblom blomstrer i den gjengrodde enga på Bakkan i Kirkebygda, Uvdal. Foto Jørn Jensen

*Mange av de verdifulle landskapene egner seg best til beite. Fra Skattebøl i Ål.
Foto Jørn Jensen*

*Prestekrage er en vanlig forekommende art i kulturlandskapet. Fra øvre Solberg i Rollag.
Foto Jørn Jensen*

Det gamle våningshuset på øvre Solberg i Rollag er verneverdig. Foto Eirik Kolsrud

*Gamle hus er viktige elementer i kulturlandskapet. Her fra nordre Rui i Kirkebygda, Uvdal.
Foto Jørn Jensen*

REGISTRERING 2004

HEMSEDAL KOMMUNE

HYDALEN

SLETTANE

Området blir fortsatt brukt som kubeite og dette preger vegetasjon og flora. Mange av artene fra forrige registrering er funnet, samt noen nye. Likevel er det tegn på at kantområdene begynner å gro igjen med einer og vier. Noe av krattet har vært ryddet bort, og arealet er nok vanskelig å holde åpent uten fortsatt rydding eller økt beitetrykk. Det er usikkert om gjengroingen skyldes færre kyr eller at geitene har blitt borte.

Konklusjon: Tilnærma uendra tilstand, men begynnende gjengroing fra kantene.

Løe bygd av bjørketømmer. Foto Jørn Jensen

SØRLIE

Tilstanden for Sørлие er mye lik den for Slettane, men dette området er sterkere prega av gjengroing. Her har gjengroingen kommet lenger og det er først og fremst vollene som er åpne.

Konklusjon: Deler av området er uendra, men trua av gjengroing.

Sørлие i Hydalen. Foto Jørn Jensen

FETEN

Dette området ble bare befart på avstand, men det har neppe skjedd særlig store endringer siden forrige registrering.

ULSÅKSTØLEN

Ulsåkstølen er fortsatt i aktiv bruk som seter med mjølkeproduksjon. Hele setervollen blir beita. Området er derfor i all hovedsak som ved forrige registrering. Dette går fram av artene som ble funnet. Fortsatt aktiv seterdrift er svært positivt. En forholdsvis ekstensiv drift er viktig med hensyn til gjødsling og beitetrykk.

Konklusjon: Uendra tilstand

*Ulsåkstølen i Nord-Hydalen.
Foto Jørn Jensen*

Marianne og Magnhild Kjernaas sammen med kuene på Ulsåkstølen. Foto Jørn Jensen

HEMSEDAL BYGDATUN

Innmarka er fortsatt i bruk som beite for sau og det er derfor ingen endring i vegetasjon og flora. Rundt tunet er det slått med gressklipper og dette bryter noe med områdets helhet. Kanskje dette heller burde slås med ljà eller slåmaskin? Det hadde også vært interessant om det fantes en slåtteeeng innenfor bygdatunet, eventuelt som en utvidelse inn på naboeiendommen.

Hemsedal bygdatun. Foto Jørn Jensen

I en slik utvidelse er området mot Bakkerud interessant. Her er det spor etter gammel åkermark, som også kunne vært representert på bygdatunet. Kanskje kan disse elementene trekkes med i en eventuell kultursti rundt på området?

Konklusjon: Uendra tilstand

*Utsikt nordover fra Hemsedal bygdatun.
Foto Jørn Jensen*

HOLE KOMMUNE

MO - BJØRNSTAD

MO

Nord for tunet, ved grensa mot Berger i Norderhov er det et større beite med en del store trær, mest furu. Her er det mye tornekratt og mispel. Det er rydda litt kratt og hogd en del furu. Storfø beiter i området. Lengst nord er det helt tett med trær og busker.

Foreslåtte tiltak:

- Rydding av tornekratt og mispel med ryddesag
- Inngjerding av området med mest krattoppslag for beiting

Konklusjon: Uendra tilstand

*På Mo er det fortsatt husdyr.
Foto Jørn Jensen*

Åkerholmen sør for tunet på Mo er gått ut av bruk, her er noe gjengroing, men det har neppe skjedd særlige endringer i løpet av de siste ti åra.

Foreslåtte tiltak:

- Rydding av kratt
- Slått/beite

Konklusjon: Uendra tilstand

BJØRNSTAD

Arealet øst og sør for driftsbygningen er fortsatt ute av bruk. Det er noen store trær, en del busker, bl.a. syriner, men fortsatt er området ganske åpent. Gjengroinga går seint.

Foreslåtte tiltak:

- Rydding av busker
- Slått/beite

Konklusjon: Uendra tilstand

*Arealene rundt tunet på Bjørnstad har gått ut av bruk, mens Steinsletta i bakgrunnen dyrkes.
Foto Jørn Jensen*

STEIN

Arealet ned mot Steinsfjorden har tidligere vært beite, kanskje også slåttemark. Det har vært ute av bruk siden rundt 1950, da det ble slutt på husdyrhold på gården. Gjengroinga går seint og det er fortsatt stort mangfold.

Foreslåtte tiltak:

- Beite/slått

Konklusjon: Uendra tilstand

LØKEN - RYTTERAKER – FEKJÆR

BORGEN

Et smalt beite langs veien er ute av bruk og har trolig ikke vært brukt på lang tid.

Konklusjon: Uendra tilstand

NYSTUA

Øst for tunet på Nystua 193/10 er det et mindre areal som har vært havn til nordre Gjesval. Fram til begynnelsen av 1950-åra ble det beita av ku, mens det har vært hestebeite fram til 1967. Siden har det ikke vært i bruk. Arealet er ikke slått. Den nordre delen er skogkledd og har vært det i lang tid. Det er en begynnende gjengroing, særlig fra skogkanten i nord. Eierne her og på naboeiendommen har foretatt botaniske registreringer fra 1960-åra. Det er påvist ca. 120 arter.

Foreslåtte tiltak:

- Rydding av kratt
- Beite

Konklusjon: Noe gjengroing

*Kalkrik tørreng ved Nystua.
Foto Eirik Kolsrud*

Den kalkrike tørrenga ved Nystua begynner å gro igjen. Foto Eirik Kolsrud

FEKJÆR

Et mindre areal rett sør for tunet har trolig opprinnelig vært slåttemark, og har siden gått over til å bli beite. Det har vært ute av bruk siden ca. 1965. Det er brent noen ganger om våren. Gjengroingen går seint, det er fortsatt stort mangfold her. Eierne har liten interesse av å drive skjøtsel på området, noe det heller ikke er stort behov for.

Foreslåtte tiltak:

- Slått/beite

Konklusjon: Uendra tilstand

*Kalkrik tørreng på Fekjær.
Foto Eirik Kolsrud*

FEKJÆR

Tre parallelle åkerholmer strekker seg sørover fra tunet. De har vært beita, de to østligste har vært kalvehage. Det var kyr på gården til ca. 1950, og hester i rundt 10 år etterpå. Siden har det blitt hogd noe til ved. Et flyfoto fra 1950 viser en del store enkelttrær, noe brisk og beite for øvrig. Gjengroingen har begynt, men området er fortsatt ganske åpent. Det har neppe skjedd særlige endringer i løpet av de siste ti åra.

Foreslåtte tiltak:

- Rydding av kratt
- Slått/beite

Konklusjon: Uendra tilstand

Tidligere slåtteenger på Fekjær har gått ut av bruk. Foto Jørn Jensen

Sør for tunet på Fekjær. Grunneier John Fekjær og Eirik Kolsrud. Foto Jørn Jensen

RYTTERAKER

Alleen langs veien bærer ikke preg av endringer i de seinere åra.

Konklusjon: Uendra tilstand

Alleen ved Rytteraker. Foto Jørn Jensen

LØKEN

Arealet omfatter tunet på nedre Løken samt beitemark rett rundt tunet. Etter ti år med husdyrhold ble det slutt for noen få år siden, men det skal tas opp igjen. Beitemarka blir brent hver vår, og det blir slått. Med unntak av et mindre veianlegg er det ingen endringer.

Konklusjon: Uendra tilstand

RØYSEHALVØYA

Røysehalvøya (16,5 km²) er dekket av sammenhengende kulturlandskap der mesteparten er dyrka mark. Det har derfor ikke vært mulig å foreta en grundig registrering for å undersøke eventuelle endringer i løpet av de siste ti åra.

Følgende endringer av innmarksarealene kan nevnes:

Frøyshov: innmark er tatt i bruk til juletreproduksjon

Tyribakken: morelldyrking

Leine: frukthage har gått over til kornareal

Gomnes søndre: frukthage har gått over til kornareal

Elstøen: salatåker, stor utvidelse

Hunstad: solbær dyrking, utvidelse

By: solbær dyrking, utvidelse

Fjell hagebruk: utvidelse av frukthage

Gomnesfeltet: utvidelse på dyrka mark

Fra Søhol mot Sælabånn. Foto Jørn Jensen

Ved Bønsnes. Foto Jørn Jensen

Svarstad. Foto Eirik Kolsrud

Fra Svarstad mot Leine. Foto Eirik Kolsrud

Kløverenga ved Bønsnes er med på å gi variasjon i landskapet. Foto Eirik Kolsrud

Enkelte av arealene på Røysehalvøya er intensivt drevet, med f. eks salat som her ved Leinestrand. Foto Jørn Jensen

Følgende områder er tidligere botanisk registrert:

BERG

I ravinedalen på sørsida av bygdeveien er det fortsatt hestebeite. Det har neppe skjedd særlige endringer i løpet av de seinere åra. Nord for veien er det et mindre areal som beites av en vær. Heller ikke her kan det ha skjedd endringer.

Konklusjon: Uendra tilstand

Ravinedal på Berg. Foto Eirik Kolsrud

Ravinedal brukt som beite begynner å bli en sjeldenhet. Fra Berg. Foto Eirik Kolsrud

SØHOL

På arealet nær tunet er det nå bygget et nytt bolighus og denne lokaliteten har dermed gått tapt. Sørøst for tunet på Søhol er det imidlertid et interessant område som ikke er botanisk registrert, i den bratte skrenten ned mot Sælabånn. Det må tidligere ha vært brukt som beite,

men har gått ut av bruk. Gjengroingen går svært seint i det skrinne jordsmonnet.

Konklusjon: Bebyggd og forringet verdi

Til venstre sees nytt bolighus plassert på botanisk lokalitet. Foto Jørn Jensen

HUKKEBAKK

Området er avsatt som boligområde i kommunepplanen, men det er ennå ikke bygd ut. Jordbruksdriften har opphørt og området gror igjen. Husene på småbruket Hukkebaakk forfaller.

Foreslåtte tiltak:

- Rydding av kratt
- Slått eller beite
- Istandsetting av hus

Konklusjon: Gjengroing

Småbruket Hukkebaakk er fraflytta og gror igjen. Foto Jørn Jensen

NEDRE EIKER KOMMUNE

RYGHSETRA

Det registrerte arealet, som omfatter det meste av innmarka på bruket Ryghsetra, er ei stor slåtteeing som fortsatt skjottes. Naturvernforbundet i Buskerud har hver sommer siden 1992 tatt ansvar for slåttene. Det har vært solgt økologisk høy fra slutten av 1990-åra.

Enga blir nå i hovedsak slått med ljà i forbindelse med det årlige slåttekurset som Naturvernforbundet arrangerer. Noe blir også slått med slåmaskin. Kunstgjødning eller sprøytemidler blir naturligvis ikke brukt.

Noe av arealet nedenfor låven har periodevis blitt beita av hest. Fra 2004 er det innført lett for- og etterbeite av sau på deler av arealet på Ryghsetra, med unntak av de mest verdifulle slåtteeingbitene.

Selv om engene har vært slått jevnlig i svært lang tid, var drifta de siste åra før Naturvernforbundet overtok mer ekstensiv. De siste års slått har derfor ført til at flere arter har hatt en veldig positiv utvikling. Et eksempel er brudespore som har hatt en økning fra tre til flere hundre eksemplarer. Generelt har mange småvokste plantearter vist en framgang på bekostning av større gjengroingsarter. Eksempelvis er tette bestander av mjødurert erstattet av et mangfold med starrarter, hjertegras og jåblom. I tillegg til slåttene er det fjerna en del kratt og lauvoppslag, spesielt osp.

Nåværende eier har bodd på bruket siden begynnelsen av 1990-åra. Flere av husene er satt i stand, mesteparten av dette arbeidet ble utført før forrige registrering. I løpet av de siste åra er det satt opp skigard langs noe av engene, bl.a. for å unngå ferdsel på innmarka.

Konklusjon: Fortsatt drift, positiv utvikling av enkelte slåtteeingarter.

*Brudesporer på Ryghsetra.
Foto Jørn Jensen*

Håvard Kristoffersen i slåtteeinga på Ryghsetra. Han har utført naturtypekartlegging i Buskerud. Foto Jørn Jensen

*Nattfiol er en karakterart på Ryghsetra.
Foto Jørn Jensen*

NORE OG UVDAL KOMMUNE

UVDAL KIRKEBYGD

BAKKAN

Her har det opprinnelig vært slåtteeng. Området har gått ut av bruk for flere år siden, trolig kort tid etter forrige registrering i 1992. Mye daudgras og frodig vekst av bl.a. nitrofile gras og urter, som timotei, hundegras, sølvbunke, skogstorkenebb og engsoleie viser at det verken er slått eller beita i de siste åra. Kun mindre partier har preg av tørreng. Deler av arealet rett nedenfor låven er tilplanta med gran, som må være rundt ti år gammel. Det er også en del bjørkekratt som er opp mot tre-fem meter høyt. Det er tydelig gjødselsig nedenfor fjøset, hvor det bl.a. vokser bringebær og noe tyrihjel.

Mange av de samme artene som ved forrige registrering ble sett, men det er rimelig at de nå finnes i mindre antall.

Foreslåtte tiltak:

- Hogst av gran
- Rydding av bjørkekratt
- Slått, eventuelt beite

Konklusjon: Ute av bruk, gjengroing

Bakkan. Gjengroing og tilplanting med gran reduserer kulturlandskapsverdiene.

Foto Jørn Jensen

BELTESBREKKE

Arealet, som opprinnelig har vært slått, er nå i bruk som beite. Det har vært beita i lengre tid, også ved forrige registrering i 1992. Det har vært beita av sau vår og høst, ku om sommeren. I 2003 og 2004 har det ikke vært beita av ku. Arealet bar nå preg av ganske hard beiting. Det er likevel noe einer i kantene og sølvbunkeketuer, som ser ut til å spre seg. Det har vært brukt kunstgjødsel jevnlig i løpet av de siste ti åra, men bare i små mengder. Botanisk registrering er ikke foretatt. Enga rett nedenfor våningshuset blir slått og hesja.

Foreslåtte tiltak:

- Slått for å bli kvitt sølvbunkeketuene

Konklusjon: Uendra tilstand

Kittil Brandsgård tar vare på kulturlandskapet på Beltesbrekke.

Foto Jørn Jensen

Beltesbrekke. Foto Eirik Kolsrud.

RUI NORDRE

Dette har tidligere vært ei slåtteeing, som har vært beita siden 1991. De første åra var det sauebeite, men siden har det vært brukt som beite for ku. Beitet gjødsles ikke. Lengst nord-øst er det rydda en del mindre trær.

Nedre del har tydelig tørrbakkepreg, med stort innslag av engnellik. De fleste av artene fra forrige registrering ble funnet og i tillegg ble det sett flekkgrisøre, skjermesveve, gulflatbelg, sølvmore, tiriltunge, småbergknapp og lintorskemunn. Mangfoldet er stort. Mellom dette beitet og tunet ligger ei stor eng som er rydda for stein. Her blir det gjødsla og slått. Enga ser imidlertid ikke ut til å være i særlig god hevd. Rett nedenfor tunet er det et areal som ikke har blitt rydda for stein og som kanskje blir brukt som beite. Eventuelt har det gått helt ut av bruk.

Konklusjon: Uendra tilstand

Tunet på nordre Rui. Foto Jørn Jensen

Eirik Kolsrud i kulturlandskapet på nordre Rui, som fortsatt er i bruk og har stort biologisk mangfold. Foto Jørn Jensen

GRØNNEFLÅTA

Dette arealet, som opprinnelig har vært slåtteeng eller åker, var trolig brukt som kubeite ved forrige registrering. Nå har det gått ut av bruk. Det har antakeligvis ikke vært beitedyr her på tre-fire år. Området har begynt å gro igjen fra kantene, i øvre del med stort oppslag av osp, også noe bjørk. Det er fortsatt tørrbakkepreg, med mange av artene fra forrige registrering. Hvitmaure er sterkt representert. En rad med frukttrær står på ei åkerreine, med en bakkemur nedenfor

Foreslåtte tiltak:

- Rydding av ospe- og bjørkekratt
- Slått eller beite

Konklusjon: Ute av bruk, begynnende gjengroing.

*Begynnende gjengroing ved Grønneflåta.
Foto Jørn Jensen*

UNDEBAKKE

Dette har tidligere vært ei slåtteeng, men var ved forrige registrering brukt som saubeite. Det er nå gått ut av bruk. Arealet er ikke inn-gjerda, og blir trolig fortsatt noe brukt som beite for sau, men kun i et lite omfang. Deler av beitet er ennå åpent, men over halvparten er gjengrodd med tett bjørkekratt på opp til to meters høyde. Mange nitrofile arter, som skogstorkenebb og engsoleie ble sett. Det er ikke foretatt botanisk registrering. Arealet er omgitt av skog på alle kanter, som nå delvis er hogd.

Foreslåtte tiltak:

- Rydding av bjørkekratt
- Slått eller beite

Konklusjon: Ute av bruk, gjengroing

*Beite i gjengroing ved Undebakke.
Foto Jørn Jensen*

MYKKESTU

Arealet er svært blokkrikt og har vært beita i over 20 år. Sau beiter vår og høst, men ved registreringen var det kun to værer som hadde hele beitet for seg sjøl. Det blir ikke gjødsla.

Mange av artene fra registreringen i 1992 ble sett. Da det ikke er noen endring i bruken av arealet er det neppe særlig forskjell når det gjelder floraen. Relativt hard beiting gjorde at ikke alle arter var like lette å oppdage.

Konklusjon: Uendra tilstand

*Et par værer beiter på Mykkestu midtsommers.
Foto Jørn Jensen*

HAUGLAND

Arealet er bratt, og har antakelig vært brukt som slåtteeng og åker tidligere. En tydelig åkerrein midt over stykket tyder på at i alle fall noe av den øvre delen har vært åker. I den øvre østligste delen er det tørrbakke, mens det i vest ser ut som det er gjødsla. Det beites fortsatt, men ved registreringen var det ingen beitedyr å se. De fleste av artene fra forrige registrering ble funnet, i tillegg var det tirlunge, småbergknapp, sølvmore, bakkefoglemmegei, sølvbunke og hundegras. I kanten er det noe oppslag av gran.

Foreslåtte tiltak:

- Fjerning av gran

Konklusjon: Uendra tilstand

Tunet på Haugland med Uvdalsøyen i bakgrunnen. Foto Jørn Jensen

UVDAL BYGDETUN

Arealet beites i hovedsak med sau, men kanskje også med hest i en kort periode. Så å si hele beitet bærer preg av gjødsling og kun mindre deler er artsrik tørrbakke. Det er mye løvetann og hvitkløver. Mellom husene er det anlagt gangveier, som er planert og sådd, trolig med vanlig plenfrøblanding.

Foreslåtte tiltak:

- Slutte med gjødsling
- Slå i alle fall deler av arealet

Konklusjon: Gjødsling har redusert mangfoldet.

Uvdal Stavkirke. Foto Jørn Jensen

*Kulturlandskapet og bygdetunet ved Uvdal stavkirke oppleves av mange.
Foto Jørn Jensen*

HOLLEN NEDRE

Det registrerte arealet er en av flere slåtteenger rundt tunet på nedre Hollen. Øvre del av enga kalles Bastøghaugen og her er det tuft etter ei badstue, som er flytta til Uvdalsøyen. Enga er svært bratt, den er artsrik og deler av den ser ut til å være gjødsla. Den øverste og flateste delen slås årlig, mens den nederste og bratteste ikke er slått på noen år.

Mange av de registrerte artene fra 1992 er funnet. Sannsynligvis er det ingen forandring i floraen.

Foreslåtte tiltak:

- Slått av hele arealet

Konklusjon: Liten endring

Artsrik slåtteeng på nedre Hollen, med rydningsrøys i bakgrunnen. Foto Jørn Jensen

ROLLAG KOMMUNE

ROLLAG KIRKEGREND

FUGLEÅSHAGEN

Bare et lite areal nord for tunet, på oversida av veien, er botanisk registrert. Dette har opprinnelig vært ei slåtteeng som har vært slått fram til 1970. Siden har det vært storfebeite. Arealet blir ikke gjødsla. Det har begynt å gro igjen, fordi beitetrykket trolig er for lavt. Langs veien, tvers overfor låven, er et mindre område rydda for kratt og ungskog. Kvisten var ikke fjerna da befaringen ble foretatt. De fleste artene som ble påvist ved forrige registrering er fortsatt til stede.

I tunet på Fugleåshagen er bare låven bevart, stua er revet i løpet av de siste åra.

Foreslåtte tiltak:

- Rydding av kratt i lite omfang
- Fortsatt beite

Konklusjon: Beite som ved forrige registrering. Stue er revet.

SOLBERG

Et lite areal på oversida av veien, nord for tunene på de to Solberg-gårdene, er registrert. I nyere tid har det vært husdyr på øvre Solberg, ikke på nedre Solberg, men alle arealene har vært i bruk. Fra 1975 til 1996 hadde øvre Solberg storfe for mjølkeproduksjon, nå er det bare kjøttfe av rasen Aberdeen Angus. Det vurderes å gå over til økologisk drift.

Arealene beites ikke særlig hardt. Beitetrykket er lite endra siden forrige registrering. Det botaniske mangfoldet er trolig uendra. Årsaken til at det nå er funnet flere arter er sannsynligvis grundigere registrering.

Kulturlandskapet inneholder mange elementer, som her ved Øvre Solberg. Foto Eirik Kolsrud

Det er funnet en tidligere styva selje på nedre Solberg, rett nedfor veien. Det gamle våningshuset på øvre Solberg har i løpet av de siste åra blitt restaurert etter antikvariske retningslinjer. Eier av øvre Solberg har stor interesse for bevaring og drift av det verdifulle kulturlandskapet.

Konklusjon: Beite, som ved forrige registrering, men overgang fra NRF til kjøttfe. Det botaniske mangfoldet er uendra.

Foreslåtte tiltak:

- Fortsatt beite

*Beitemark på øvre Solberg.
Foto Eirik Kolsrud*

Tidligere registrerte arter - SOLBERG
<i>Blåklokke</i>
<i>Engkvein</i>
<i>Engsyre</i>
<i>Finnskjegg</i>
<i>Firkantperikum</i>
<i>Gjeldkarve</i>
<i>Harerug</i>
<i>Hvitkløver</i>
<i>Hårsveve</i>
<i>Legeveronika</i>
<i>Marikåpe</i>
<i>Prestekrage</i>
<i>Ryllik</i>
<i>Rødkløver</i>
<i>Rødknapp</i>
<i>Smalkjempe</i>
<i>Småsyre</i>
<i>Tepperot</i>
<i>Tiriltunge</i>
<i>Tjæreblom</i>

Nye arter 2004 - SOLBERG
<i>Alm</i>
<i>Ask</i>
<i>Bakkestjerne</i>
<i>Blåkoll</i>
<i>Engsmelle</i>
<i>Engsoleie</i>
<i>Fulgevikke</i>
<i>Gjerdevikke</i>
<i>Gulflatbelg</i>
<i>Hundegras</i>
<i>Knollerteknapp</i>
<i>Kongsllys</i>
<i>Løvetann</i>
<i>Markjordbær</i>
<i>Skogstorkenebb</i>
<i>Skogsveve</i>
<i>Smørbukk</i>
<i>Småbergknapp</i>
<i>Stankstorkenebb</i>
<i>Stemorsblomst</i>
<i>Storblåffær (lilla var.)</i>
<i>Åkerforglemmegei</i>

Nils Torsrud på øvre Solberg finner mange slåtteengarter. Foto Jørn Jensen

Tunet på øvre Hanseplass. Foto Jørn Jensen

ØVRE HANSEPLASS

Øvre Hanseplass fikk nye eiere i 2000. De bor på gården og har hester (10 stk i 2004). De bruker også jorda til nedre Hanseplass. Tidligere var det storfebeite.

Gården var ikke bebodd fra begynnelsen av 1990-åra fram til 2000 Våningshuset er tilbygd på en arkitektonisk god måte. Det er usikkert om det i perioden fra 1993 til 2000 har vært beita på hele arealet. I de siste åra er det hogd noe i utkanten av innmarka, nord og øst for tunet.

Det botanisk registrerte arealet er i og like utenfor tunet. Et mindre beite rett vest for tunet, som tidligere var slåtteeng, er nå hestebeite. Det er sterkt beitetrykk og mye tråkk i nederste del, hvor det er fuktig. Høyere opp er det tørrere, mer artsrikt og ikke tråkkskader. På oversiden av beitet er det planta gran/furu for ca 30-40 år siden. Det er hogd litt kratt og ungskog, noe mer skal tas, men en del trær skal stå igjen som skjul for hestene.

I tunet beites det også med hest, men beite-trykket er svakt. En særlig artsrik eng i øvre del av tunet er lite beitepåvirka. I følge eier fantes det tidligere flere eksemplarer av typiske slåtteeengarter.

Arealene er gjødsla forsiktig med kunstgjødsla de to første åra med nye eiere (2001-2002), de to siste åra er det ikke gjødsla. Antall arter er lite endra.

Ensidig hestebeite med sterkt beite-trykk kan være uheldig for det biologiske mangfoldet på avgrensa områder, men i hovedsak er den endra drifta heldig for kulturlandskapet, da jengroing unngås.

Foreslåtte tiltak:

- Fortsatt hestebeite på storparten av arealet.
- Den mest artsrike tørrbakkeenga i øvre del av tunet, samt noen kantarealer, bør slås og ikke beites eller gjødsles.
- Istandsetting av flere hus

Konklusjon: Fast bosetting og beite av hest, mer intensiv drift av arealene. Positiv utvikling.

Utsikt fra øvre Hanseplass i Paradisgrenda ned mot Lågen. Foto Eirik Kolsrud

ROLLAG KIRKEGREN (utenfor de botanisk registrerte områdene)

Endringer/status:

I Øyberg er både fjøs, låve og stabbur revet. Stabburet er flytta ut av bygda. Beitet er fortsatt i bruk, fra 2003 av øvre Solberg.

I Fugleåsen er det bygd nytt våningshus for to tre år siden. Det har vært et generasjonsskifte, men det drives fortsatt med mjølkeproduksjon.

I Solberg nedre er det ikke lenger fast bosetting, det brukes bare i helger og ferier.

I Fugleåshagen er stua revet.

Konklusjon for Rollag kirkegrend samla: Ny bruk med hest på øvre Hanseplass, og fast bosetting. Redusert verneverdi av bygningsmiljøet på Øyberg. Ellers små endringer.

ÅL KOMMUNE

STORETEIG - TUNE

Disse områdene er botanisk registrert:

Storeteig

Strand - Tune

STORETEIG

Storeteig 123/17:

Det tidligere gjengrodde beitet er rydda og mye grov gran er fjerna. Noen kvisthauger ligger igjen. Enkelte tørre trær har blitt satt igjen for å ta vare på det biologiske mangfoldet. Det ser ut som om et par rydningsrøyser i øvre del av beitet er fjerna. Det er nå stein i høyde med bakken og det ser ut til å være omrota.

Arealet er nylig gjerda inn. Nå beiter sau både ovenfor og nedenfor tunet. Det arbeides for å oppnå riktig beitetrykk.

På befaringen sommeren 2004 ble det funnet flere arter som ikke er registrert tidligere. Grasarer ble ikke registrert i 2004.

Beitemarka på Storeteig er rydda.
Foto Jørn Jensen

Tidligere registrerte arter, funnet 2004 - STORETEIG	Nye arter funnet 2004 – STORETEIG	Tidligere registrerte arter, ikke funnet 2004 - STORETEIG
<i>Engnellik</i>	<i>Bakkeforglemmegei</i>	<i>Engknoppurt</i>
<i>Engsoleie</i>	<i>Bakkemynte</i>	<i>Fjellkattfot</i>
<i>Fagerknoppurt</i>	<i>Engsmelle</i>	<i>Følblom</i>
<i>Gjeldkarve</i>	<i>Engsyre</i>	<i>Hvitmaure</i>
<i>Gulmaure</i>	<i>Flekkgrisøre</i>	<i>Osp</i>
<i>Harerug</i>	<i>Fuglevikke</i>	<i>Smalfrøstjerne</i>
<i>Hårsveve</i>	<i>Hundekjeks</i>	<i>Storsyre</i>
<i>Jåblom</i>	<i>Hvitkløver</i>	<i>Vill-lin</i>
<i>Legeveronika</i>	<i>Kattfot</i>	<i>Vårveronika</i>
<i>Marikåpe</i>	<i>Krattmjølke</i>	
<i>Marinøkkel</i>	<i>Mjødurt</i>	
<i>Markjordbær</i>	<i>Rødhyll</i>	
<i>Prestekrage</i>	<i>Skjermesveve</i>	
<i>Ryllik</i>	<i>Smørbukk</i>	
<i>Rødkløver</i>	<i>Småbergknapp</i>	
<i>Rødknapp</i>	<i>Solbær</i>	
<i>Skogkløver</i>	<i>Stemorsblomst</i>	
<i>Skogstorkenebb</i>	<i>Sølvmore</i>	
<i>Stornesle</i>	<i>Tettegras</i>	
<i>Tepperot</i>	<i>Tjæreblomst</i>	
<i>Tiriltunge</i>	<i>Tveskjeggveronika</i>	
	<i>Tyrihjel</i>	
	<i>Vårpengeurt</i>	
	<i>Øyentrøst</i>	

STRAND/TUNE

Strand 123/52:

Hele arealet ovenfor tunet er delvis i bruk som beite, men det er lavt beitetrykk. Helt øverst er det noe stein, ellers er området fulldyrka. Gården er ubebodd.

Strand 123/53:

Gården har ikke husdyr. Området beites ikke og preges av noe gjengroing.

Strand 123/58 (Bakka):

På denne gården er det bygd et nytt bolighus i beitet ovenfor tunet. Her er det sau, men de øverste arealene er lite brukt. Det har begynt å gro igjen.

*Det er bygd ny kårbolig i øvre del av beitelandskapet på Strand 123/58.
Foto Jørn Jensen*

Øvre del av innmarka på Strand 123/53 har gått ut av bruk. Foto Jørn Jensen

Strand 123/50 (Myri):

I løpet av de siste åra er det lagt om til økologisk drift. Arealene nedenfor låven (utenfor det botanisk registrerte området) er nylig fulldyrka. Det dyrkes grønnsaker og blomster på store deler av arealet. Inntil 1994 var det sau på gården og det ble beita helt fram til 2000. Siden har beiten ligget ubenyttet, men det er ennå ikke preget av gjengroing.

På Strand 123/50 er det økologisk drift, med bl.a. blomsterdyrking. Foto Jørn Jensen

Tune 124/1:

På dette bruket har det vært en overgang fra sau til ammekyr. De bratte beitenene ovenfor tunet er fortsatt i god hevd, og drifta er intensiv.

Tune myljo 124/8:

Her drives det med sau. Beitetrykket er lavt i de til dels svært bratte bakkene ovenfor tunet og det har derfor begynt å gro igjen.

Tune nordre 124/2:

På denne gården har de geiter, og i de to siste åra har de også hatt ammekyr. Det er mindre bratt enn på nabogården, og storparten av arealet beites.

*Tune-gårdene, med nordre Tune i forgrunnen.
Foto Jørn Jensen*

*Åge Thune på nordre Tune drivet med geiter.
Foto Jørn Jensen*

Den største endringen i området Strand - Tune er at den øverste delen av det tidligere beitet er gått ut av bruk. Det er likevel fortsatt et verdifullt kulturlandskap med store trær, røyser og ekker. Et par eiendommer har sau og ammekyr og ett bruk har geit. Arealene er til dels svært bratte og egner seg best til sau og geit. Det har bare skjedd mindre endringer siden forrige registrering.

Foreslåtte tiltak:

- Utvida beite
- Rydding av ungskog og kratt
- Forbedring av gjerder

Konklusjon: Noe gjengroing, men lite endring i løpet av de siste åra.

Disse gårdene er ikke botanisk registrert:

Skattebøl 122/1:

Sau beiter både på oversida og nedsida av tunet. Løa er restaurert og var ferdig i 1998. Den tidligere husmannsplassen Belluteigen tatt i bruk som bolig og våningshuset er tilbygd. Det er anlagt ny vei fra Skattebøl og opp. Deler av den tidligere kulturmarka er rydda for kratt og en del greiner ligger igjen. Arealet beites.

Nye opplysninger om Belluteigen:

De to store steinene på høykant er funnet i rydningsrøys av Sevat Sevaton Raaen (initialene SSSR på steinen, samt flere bokstaver, årstalla 1819 og 1914 og ansikter hogd inn).

*Løa på Skattebøl er restaurert.
Foto Jørn Jensen*

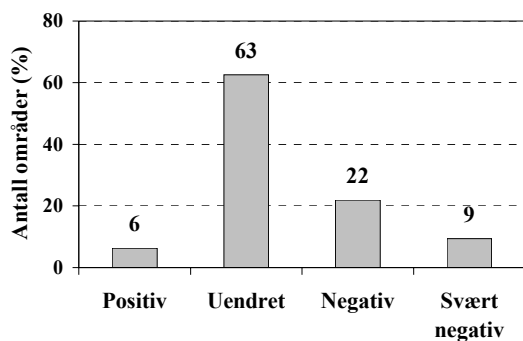
Uren 123/16:

Hele arealet, bortsett fra det helt flate nede ved veien gror igjen. Det har ikke blitt slått eller beita på flere år og mye daudgras ble registrert. Arealet bærer preg av gjødsling, men noen bratte tørrbakker har fortsatt litt større mangfold. Det blir mer og mer einer jo høyere en kommer, i øvre del er det også en god del bjørk og gran.

Det skal ryddes igjen, noe som vurderes som svært positivt.

SAMMENDRAG

20 områder (63%) er uendra siden forrige registrering (figur 2). Dette innebærer at området og dets karakteristik i all hovedsak er bevart, og at det således har opprettholdt sin *nasjonale kulturlandskapsverdi*. To av de registrerte områdene (6%), Ryghsetra i Nedre Eiker og Storeteig i Ål, har hatt en positiv utvikling og har derfor også fortsatt *nasjonal verdi*.

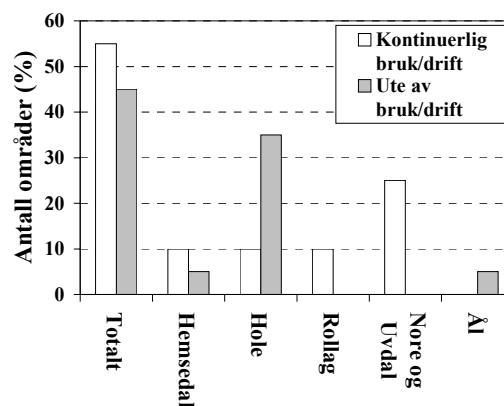
Figur 2: Utvikling av områdene siden forrige registrering.

Til sammen 10 områder (31%) har hatt en mer eller mindre negativ utvikling siden forrige registrering. Av disse er det tre områder (9%) som har hatt en svært negativ utvikling og disse kan ikke lenger sies å ha *nasjonal kulturlandskapsverdi*. Sju områder (22%) har hatt en negativ utvikling og har med det blitt tydelig redusert. Sistnevnte områder trenger i alle fall en betydelig skjøtsel for å opprettholde sin verdi framover.

Det kan være interessant å se nærmere på de uendra områdene. Disse kan deles inn i to kategorier, de områdene som har vært i kontinuerlig bruk/drift hele tida og de der bruk/drift har opphørt før forrige registrering. Sistnevnte

kategori kan derfor sies å fortsatt ha sin verdi til tross for opphørt bruk. En slik situasjon vil nok imidlertid være mer usikker med hensyn til områdets verdi framover. Totalt sett er de uendra områdene noenlunde likt fordelt på kategoriene ”kontinuerlig bruk/drift” og ”ute av bruk/drift”, henholdsvis 55% og 45% (figur 3). Hvis områdene derimot fordeles på de aktuelle kommunene, blir situasjonen annerledes.

Her skiller Hole seg tydelig ut med sju områder som er ute av bruk/drift, hvilket representerer 35% av de uendra områdene. Det ene området som er uendra i Ål er også ute av bruk/drift. Rollag og Nore og Uvdal har derimot ingen av de uendra områdene i denne kategorien. Hemsedal har to områder som fortsatt er i bruk/drift, mens ett område ikke er det.

Figur 3: Beskrivelse av de 20 uendra områdene i forhold til bruk/drift og hvordan disse fordeler seg på de aktuelle kommunene. De 20 uendra områdene = 100%.

*Krattknusing er et virkemiddel for å bringe tidligere beite- og slåttemark tilbake i bruk.
Foto Jørn Jensen*

*Magnhild Torsrud på øvre Solberg i Rollag.
Foto Jørn Jensen*

*Kittil Brandsgård hesjer rundt tunet på Beltesbrekke i Kirkebygda i Uvdal.
Foto Eirik Kolsrud*

*Ulsåkstølen i Hydalen i Hemsedal er en av få gjenværende setrer i bruk i Buskerud.
Foto Jørn Jensen*

*Tune i Ål. Her beites det fortsatt, men det er likevel et relativt stort innslag av einer.
Foto Jørn Jensen*

Rundballene har ennå ikke overtatt hele kultur- landskapet. På Mykkestu i Kirkebygda i Uvdal he- sjes det fortsatt. Foto Jørn Jensen

Godt samarbeid mellom fylkesmannen og lokal landbruksforvaltning er viktig. Leif Riis Strøm fra Hole kommune og registrator Eirik Kolsrud på Hukkeback i Hole. Foto Jørn Jensen

*Øvre Hanseplass er en tidligere husmannsplass, med mange verneverdige hus.
Foto Jørn Jensen*